<u>סדר יום לתיקון מדיניות הכליאה כלפי פלסטינים</u>

דרישות דחופות לממשלה ולכנסת הבאות

הארגונים החתומים על מסמך זה פועלים בישראל להגנה על זכויותיהם של פלסטינים המוחזקים במעצר ובמאסר. לאורך שנים העניקו הארגונים סיוע משפטי, ערכו ביקורים בבתי כלא, תיעדו את הנעשה במתקני הכליאה, פרסמו דוחות ופנו לרשויות ולערכאות משפטיות. ניסיון מצטבר זה מקנה להם מומחיות ייחודית בזיהוי הכשלים המערכתיים ובגיבוש הצעדים הדרושים לתיקונם.

בשנים האחרונות התקבלו חוקים, הוראות שעה והחלטות מדיניות שהחריפו את הפגיעה בזכויות הכלואים הפלסטינים, צמצמו את הפיקוח החיצוני על כליאתם והעמיקו את ניתוקם מן העולם. **מספר הכלואים הפלסטינים הגיע לרמות שיא: נכון לספטמבר 2026 מוחזקים בישראל כ־9,300 כלואים המסווגים "ביטחוניים", ובהם כ־350 קטינים. רובם לא הורשעו בדין, ויותר מ־4,500 מוחזקים ללא משפט פלילי רגיל – במעצר מינהלי או מכוח חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים. מאז אוקטובר 2023 מתו במשמורת ישראלית קרוב ל־100 עצורים ואסירים פלסטינים. במקביל הצטברו עדויות קשות על אלימות, עינויים ויחס או תנאי כליאה בלתי אנושיים, לרבות מחסור במזון, בטיפול רפואי ובתנאי תברואה בסיסיים.** ועדת האו"ם נגד עינויים עמדה על כשלים אלה בהערותיה המסכמות משנת 2025 וקראה לישראל לנקוט צעדי תיקון. על הממשלה והכנסת הבאות לפעול לתיקון מיידי של צעדים אלה – ללא תלות בהרכב הקואליציה. גם סיעות שיישארו באופוזיציה נדרשות להתחייב לסדר יום זה ולקדמו בחקיקה, בפיקוח פרלמנטרי ובשיח הציבורי.

יישום צעדים אלה ישרת אינטרס ישראלי מובהק: הוא יקרב את ישראל לסטנדרטים מינימליים של שלטון חוק דמוקרטי, אחריותיות ופיקוח אפקטיבי על מערכת הכליאה, ויהווה נקודת פתיחה מעשית להגנה על זכויות האדם גם בשעת חירום. תיקון המדיניות הכרחי גם לכל שאיפה ריאלית לשיקום הלגיטימציה הבינלאומית של ישראל ולאמון במוסדותיה, ויהווה תשתית ליכולתה של המדינה לחקור הפרות, לתקן כשלים ולאכוף את הדין בעצמה. יכולות אלה מהוות תנאי הכרחי לכל ממשלה המעוניינת להפחית את הסיכון להעמדה לדין בינ"ל של מתכנני המדיניות הקיימת ומבצעיה.

הדרישה המרכזית: להבטיח אפס הוצאות להורג; להשיב תנאי כליאה העומדים בדין ובסטנדרטים בסיסיים של כבוד האדם; ולחדש ללא דיחוי ביקורים ופיקוח חיצוני אפקטיבי.

עדיפות ראשונה: צעדים מיידיים

1. אפס הוצאות להורג

הבעיה: חקיקת עונש המוות וההסדרים הנוגעים לטריבונל המיוחד להעמדה לדין של נאשמי טבח השבעה באוקטובר יוצרים אפשרות ממשית לגזירת עונשי מוות על פלסטינים ומערערים ערובות יסוד להליך הוגן.

הדרישה: לבטל את "חוק עונש מוות למחבלים התשפ"ו-2006", ולהבטיח כי הטריבונלים לא יגיעו לגזרי דין מוות – באמצעות תיקון חקיקה ומדיניות תביעה מחייבת.

2. השבת תנאי כליאה בסיסיים

הבעיה: צפיפות קשה, תנאי תברואה ירודים, טיפול רפואי חסר, מזון בלתי מספק, אלימות ובידוד מן העולם החיצון הפכו, כמדיניות, למאפיינים מערכתיים של כליאת פלסטינים.

הדרישה: להפסיק לאלתר את מדיניות ההרעה בתנאי הכליאה ולנקוט את הצעדים הבאים:

- **צפיפות**: לבטל את הוראת השעה בדבר "מצב חירום כליאתי", לחזור למתווה יישום פסק הדין בעניין שטח המחיה ולשנות את מדיניות המעצרים כך שתצמצם את מספר הכלואים.
- **תברואה**: להפעיל תוכנית מיידית למאבק בסקביאס, לרבות כביסה סדירה ואספקת סבון ובגדים להחלפה; להחיל על כלואים את סל הבריאות הממלכתי או לקבוע מנגנון אחר למעורבות מחייבת של משרד הבריאות.
- **טיפול רפואי**: להבטיח גישה קבועה למרפאות בתי הכלא והפניות בזמן לבתי חולים, לרופאים מומחים ולבדיקות הנדרשות.
- **מזון**: להשיב גישה לקנטינה; להשוות את תפריט הכלואים הביטחוניים לזה של הכלואים הפליליים; ולהחזיר את האפשרות לבשל בתאים. סוגיית הגישה לקנטינה תלויה ועומדת בעתירה לבג"ץ, ושב"ס מתנגד לה.
- **אלימות והשפלות**: לצמצם למינימום ולהכפיף לביקורת את השימוש באמצעים לשליטה בהפרות סדר, ובהם אלות, כדורי גומי ורימוני הלם; לחקור מקרי אלימות והשפלה ולהעמיד לדין את האחראים, לרבות מפקדי יחידות מיוחדות, בתי כלא ואגפים.
- **מתקני כליאה**: לסגור את מתקן רקפת ואת מתקני הכליאה הצבאיים.
- **קשר עם העולם החיצון**: להשיב ביקורי משפחות וגישה לרדיו ולטלוויזיה; לחדש את הפיילוט שאפשר שימוש בטלפונים לאוכלוסיות מסוימות ולהרחיבו, בדגש על קטינים.

3. השבת ביקורים ופיקוח חיצוני

הבעיה: הגבלת ביקורי הצלב האדום, עורכי דין ומבקרים רשמיים מחלישה את ההגנה על הכלואים, מונעת תיעוד בזמן אמת ומגבירה את הסיכון לפגיעה סמויה מן העין.

הדרישה: להשיב פיקוח חיצוני סדיר, עצמאי ואפקטיבי:

- **הצלב האדום**: להחזיר באופן מלא את ביקורי הוועד הבינלאומי של הצלב האדום במתווה המקורי; לבטל את נוהל שב"ס שהגביל את הביקורים לאחר העתירה לבג"ץ; ולהעביר לצלב האדום רשימות מלאות ועדכניות של אסירים ושל מי שמתו במשמורת.
- **עורכי דין**: להחזיר את הביקורים למתכונת הקודמת, לרבות תדירות מספקת, פרטיות וחיסיון מלא.
- **מבקרים רשמיים**: להרחיב משמעותית את מספר המבקרים הרשמיים מקרב גורמים מקצועיים רלוונטיים, בהתאם לנוהג בעבר – ובהם 60 מבקרים מטעם הסניגוריה הציבורית, 40 נוספים מטעם הסיוע המשפטי, הפרקליטות ויחידות אחרות במשרד המשפטים, וכן מבקרים רשמיים מטעם לשכת עורכי הדין – בדגש על ביקורי פתע.

4. מינויים המאפשרים אחריות ממלכתית

הבעיה: תפיסה שלפיה תפקיד שב״ס הוא להילחם בכלואים – תפיסה המשתקפת, בין היתר, בכינוי הסוהרים ״לוחמי כליאה״ – דוחקת הצדה את חובתו של השירות להבטיח את שלומם, רווחתם וזכויותיהם של בני האדם הנתונים במשמורתו.

הדרישה: למנות שר או שרה לביטחון לאומי ונציב או נציבת שב״ס אשר רואים בדאגה לשלומם, לרווחתם ולזכויותיהם של הכלואים נדבך מרכזי בתפקיד שב״ס; ולהבטיח הליך מקצועי למינוי הנציב או הנציבה החדשים לקראת חילופי הנציב הצפויים בשנת 2027.

עדיפות שנייה: אחריותיות ותיקון הסדרים משפטיים

5. חקירת מקרי מוות במשמורת

הבעיה: מקרי מוות במשמורת כמעט שאינם זוכים לחקירה עצמאית ואפקטיבית, ומשפחות אינן מקבלות מידע מלא על נסיבות המוות.

הדרישה: לחקור באופן עצמאי ואפקטיבי כל מקרה של מוות במשמורת, לרבות חשד לרצח, לרשלנות פלילית או לעבירה אחרת שגרמה למוות, ולהעמיד לדין את האחראים; למסור לכל משפחה מידע מלא על מקום הימצאות יקיריה ועל נסיבות המוות.

6. צמצום מעצרים מנהליים

הבעיה: מעצר מנהלי מאפשר שלילת חירות ממושכת ללא כתב אישום וללא משפט, לרבות של קטינים.

הדרישה: להפחית באופן ניכר את השימוש במעצרים מנהליים ולשחרר כלואים שלא הועמדו לדין; לקבוע הגבלות מחמירות במיוחד על עצם השימוש במעצר מנהלי של קטינים ועל משכו.

7. ביטול התיקונים לחוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים

הבעיה: חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים, התשס״ב-2002, מאפשר להחזיק אדם ללא כתב אישום וללא משפט, לתקופה בלתי מוגבלת, על בסיס חומר חסוי וחזקות רחבות. תיקון מס׳ 4 והוראת השעה – חרבות ברזל, התשפ״ד-2023, והתיקונים שנחקקו בעקבותיו, הרחיבו עוד את הפגיעה בהליך ההוגן: ניתן להחזיק אדם עד 25 ימים בטרם יוצא צו כליאה קבוע, לדחות את הביקורת השיפוטית הראשונה עד 40 ימים ולמנוע מפגש עם עורך דין עד 40 ימים.

הדרישה: לבטל את תיקון מס׳ 4 ואת הוראות השעה והתיקונים שנחקקו מכוחו, ולחזור לכל הפחות להסדר שנבחן ואושר בבג״ץ בשנת 2009. יש להבטיח ביקורת שיפוטית מהירה ואפקטיבית, גישה מיידית לעורך דין וערובות בסיסיות להליך הוגן, ולשחרר כל אדם שאין כוונה להעמידו לדין.

8. ביטול ההסדר הגורף לקיום דיונים בהיוועדות חזותית

הבעיה: חוק קיום דיונים בהיוועדות חזותית בעת הכרזה על הגבלה (עצורים, אסירים וכלואים) (הוראת שעה), התשפ״ו-2026, מאפשר למנוע באופן גורף מכלואים המוגדרים ביטחוניים להשתתף פיזית בדיונים בעניינם, גם ללא מצב חירום חיצוני וללא בחינה פרטנית של הסיכון הנשקף מכל כלוא. ההסדר פוגע בזכות לנוכחות ולהשתתפות אפקטיבית בהליך, בהליך הוגן, בשוויון וביכולת בית המשפט להתרשם ישירות מן הכלוא ומתנאי החזקתו.

הדרישה: לבטל את ההסדר המאפשר הכרזה על "הגבלה ביטחונית" גורפת; ככל שנדרשת הגבלה מטעמי ביטחון, להחילה רק במקרים פרטניים ועל יסוד סיכון ממשי ומוכח, ולהבטיח ככלל את נוכחות הכלואים באולם ואת זכותם להשתתף באופן אפקטיבי בדיונים בעניינם.

9. החזרת גופות למשפחות

הבעיה: ישראל מחזיקה גופות של פלסטינים, מונעת את השבתן למשפחות ולעיתים אינה מוסרת מידע מלא על מקום הימצאותן ועל נסיבות המוות. בכך היא פוגעת בכבוד המת, בזכות המשפחות לדעת מה עלה בגורל יקיריהן ובזכותן להביאם לקבורה ולקיים מנהגי אבל.

הדרישה: להשיב ללא דיחוי את כל הגופות המוחזקות בידי ישראל, לרבות גופות המוחזקות מאז אוקטובר 2023, ולמסור למשפחות מידע מלא על נסיבות המוות.

10. שקיפות ומסירת מידע רציפה

הבעיה: היעדר מידע שוטף ומלא מקשה על פיקוח ציבורי ופרלמנטרי ועל הגנה אפקטיבית על זכויות הכלואים.

הדרישה: לחדש פרסום רציף ומלא של דוחות הכלואים שב"ס ושל דוחות המבקרים הרשמיים בבתי הסוהר, להשיב במועד לשאילתות פרלמנטריות ולבקשות לפי חוק חופש המידע, ולמסור מידע שוטף ומפורט על יישום וקידום חוק הטריבונלים.

אוקטובר 2026